

УРДОЛОТОВА Ч.А.

¹КР УИАнын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту, Бишкек,
Кыргыз Республикасы

¹Институт литературы и языка им. Ч. Айтматова при НАН КР, Бишкек,
Кыргызская Республика

URDOLOTOVA CH.A.

¹Institute of Literature and Language n.a. Ch. Aitmatov at the National Academy of Sciences of
the Kyrgyz Republic, Bishkek, Kyrgyz Republic

adyldekova.0707@gmail.com

ЧЫГЫШ ЖОМОКТОРУНУН КЫРГЫЗ ТАМСИЛИНЕ ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ**ВЛИЯНИЕ ВОСТОЧНЫХ СКАЗОК НА КЫРГЫЗСКИЕ БАСНИ****THE INFLUENCE OF ORIENTAL TABLES ON KYRGYZ FABLES**

Дүйнөлүк адабиятта тамсил жанрынын табиятын изилдөө жана баа берүү көп тармактуу болуп, ар түрдү көз караш айтылып келди. Бирок ошондой болсо дагы туруктуу көз караштар калыптанды. Ал эми кыргыз элиндеги тамсил жанрынын табиятына баа берүүдө дүйнөлүк тажрыйбаны негиз кылуу маанилүү. Ошондуктан чыгыш элдериндеги тамсил жанрына тийиштүү маалыматтарга кайрылуу, андагы тамсилдердин табиятына баам салуу, пайда болушуна кандай шарттар таасир этти – бул процесстерге объективдүү баа берүү. Чыгыш маданий баалуулуктары кыргыз элинин тамсил жанрына кандай таасир берди жана элдик аң сезимдин өзгөрүшүнө эмнеси таасир этти. Батыштын кыртышынан пайда болгон маданий баалуулуктар (Эзоп тамсилдери) келе электе буддалык, ислам маданияты кыргыз маданиятына кандай таасир эткен, айрыкча джатак, «Панчатантра», «Калила жана Димна» чыгармаларындагы айбанаттар жөнүндө жөө жомоктору кыргыздын элдик тамсилдеринин калыптанышына тийгизген таасири конкреттүү фактылар менен анализге алынмакчы.

Өзөк сөздөр: тамсил, жанр, элдик жомоктор, джатак, айбанат, «Панчатантра», «Калила жана Димна»

Изучение и оценка сущности басенного жанра в мировой литературе многогранны и разнообразны. Однако появились более устойчивые взгляды. Оценивая природу басен у кыргызского народа, важно было использовать международный опыт. Поэтому обращение к информации, относящейся к жанру басен у народов Востока, оценивание природу басен в них, определения условия, повлиявшие на их возникновение - объективная оценка этих процессов. Влияние восточных культурных ценностей на сказочный жанр кыргызского народа и что повлияло на изменение национального сознания до появления западных культурных ценностей (басни Эзопа). Влияние буддизма и исламской культуры на кыргызскую культуру, особенно мифов о животных, джатака, «Панчатантры», «Калилы и Димны», будет проанализировано с конкретными фактами о формировании киргизских народных басен.

Ключевые слова: басня, жанр, народные сказки, джатак, животное, «Панчатантра», «Калила и Димна».

The study and assessment of the essence of the fable genre in world literature is multifaceted and varied. However, more stable views emerged. Assessing the nature of fables

among the Kyrgyz people, it was important to use international experience. Therefore, referring to information related to the genre of fables among the peoples of the East, evaluating the nature of fables in them, determining the conditions that influenced their emergence - an objective assessment of these processes. The influence of eastern cultural values on the fairy tale genre of the Kyrgyz people and what influenced the change in national consciousness before the appearance of western cultural values (Aesop's fables). The influence of Buddhism and Islamic culture on Kyrgyz culture, especially myths about animals, jataka, Panchatantra, Kalila and Dimna, will be analyzed with specific facts about the formation of Kyrgyz folk fables.

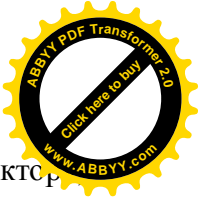
Key words: fable, genre, folk tales, jatak, animal, Panchatantra, Kalila and Dimna.

Тамсил дүйнө элдеринде кеңири тараган жана ар бир элдин тарыхый шартына, социалдык-экономикалык жагдайына, дүйнө кабылдоосуна жараша калыптанган. Мейкиндик жактан гана эмес, мезгилдик жактан дагы бири-биринен алыс турган Вавилон-Ассирия, Египет, байыркы антикалык грек маданияты жана байыркы Индия маданияттары тамсил жанрынын элементтери чагылдырылган фольклордук чыгармаларды жолуктура алабыз. Байыркы тамсилдин алгачкы үлгүлөрү б.з.ч. 3 миң жылдыкта жашоо кечирген Шумер маданияты жана Вавилондо өсүмдүктөр менен бак-дарактардын, бүркүт менен жыландын душмандыгы, чычкан менен карганын урушу, жыл мезгилдеринин жана дене мүчөлөрдүн талаш-тартыш маектери орун алып, моралдык жыйынтык чыгарганга аракет кылган. Эми мындай көрүнүштөр такта тамсил деп айтуудан алыспыз, бирок жан-жаныбарлар менен жаратылыш кубулуштарынын аллегориялык мааниде нравалык жыйынтык чыгарып, талаш-тартыш маеги менен чагылдырып жатышы – тамсилдин элементтери бар экендигин күбөлөйт.

Байыркы Египет маданиятында деле тамсил жанрына байланыштуу материалдар абдан аз сакталып калган. Тамсилдин пайда болуу башаты мифтен башталат деген көз карашты жактаган окумуштуулар Египеттеги жаныбарлар адам сыяктуу ырдап-бийлеп көңүл ачкан, ак эмгек маңдай тер кетирип иштеген мифологиялык сюжеттерди негиз кылып айтып чыгышкан. Бирок жаныбарлар тууралуу окуялар аллегориялык нукта баяндалып, моралдык-нравалык жыйынтык чыгарган көрүнүштөр кездешкенин байкоого болот.

Байыркы Индия маданиятында б.з.ч. 1 миң жылдыкта түзүлө баштаган жомок, притча, жаныбарлар тууралуу баянлар 19-20-кылымдагы фольклор таануу илиминин өкүлдөрү тарабынан дүйнөлүк маданий казынанын байышына чоң таасир бергенин белгилешет. Жада калса, Индиянын кулактын моокумун кандырган, көз жоосун алган сулуулуктагы жомокторуна, баяндарына суктануу менен карашкан.

Айрыкча, буддизм динин таасиринен жаралган фольклордук баяндардын туундусунан турган джатак багытындагы китептерге падышалар, жер кезген дервиштер, жан-жаныбарлар тууралуу жөө жомоктор, жеңил ойлуу кыздар тууралуу окуяларды, тамсилдерди киргизишкен. Анткени будда дининин концепциясына ылайык адамдын жаны бейиш же тозокко кетип калбастан карма (Буддизм дининдеги кудай жолундагы мыйзам) мыйзамын туура кармап жашабаса, жаны кайра-кайра жарала берерин жар салган. Болгондо да туура эмес жашаган адамдын жаны жан-жаныбарларга, курт-кумурскаларга ж.б. жандардын кейпин кийип жаралып калышы толук мүмкүн. Адам өзүн-өзү тааныбаган үчүн мурдакы жашоолорун унутуп калат. Ал эми Будда өзүн-өзү таанып, руханий жан дүйнөсүн агартуу аркылуу мурдакы жашоолорун эстеп калып, айтып берген. Мына ошол айтып берген баяндарын бир жыйнакка чогултуп, жазып калышкан. Будданын айтып берген баяндары – киришүү, азыркы турмушундагы азабы же жыргалы, мурдакы жашоодогу туура жашоо кечиргени же туура эмес жашаганлыгы менен негизделип, акырында моралдык жыйынтык чыгарат. Поэтикалык өзгөчөлүктөрү диалог, баяндоо түрүндө болуп, жан-жаныбарлар, курт-кумурскалар, адамдар анын каармандарына айланып, нравалык жактарына басым жасалган.

Байыркы Шумер, Египет, Вавилон, Ассирия сыяктуу элдердин жөө жомоктору жаныбарлар тууралуу баяндары Индия маланиятына кирип, джатак формасындары фольклордук окуяларды байыткан. Бирок адам жанынын кайра жаралуусуна ылайыктап, жөө жомоктук формадан, моралдык, нравалык жактарына басым жасалган тамсилдин элементтери менен байый баштайт. Мисалы: өз өмүрүн садага чаап, ачка болгон дервиштин курсагын тойгузган коен жана аскадан учуп өлүп, ачка калган адамдардын курсагын тойгузган пил сыяктуу окуяларга айланып кеткен. Бирок моралдык-нравалык жактарына басым жасалып, сатиралык, комедиялуулук нерселерге караганда трагизм басымдуулук кылып турат.

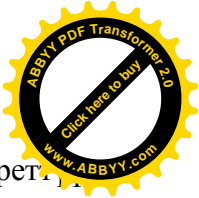
Джатак буддизм дининин таралышы менен Тибет, Монголия, Кытай, Корея, Японияга чейин тарап, ал эми кээ бир жан-жаныбарлар тууралуу окуялары, V-VI кылымда кайсы бир раджанын өтүнүчү менен брахман Вишнушармана балдарына тарбия берүү максатында окуу материал катары жыйнагына кирген. Ал «Панчатантра» деп аталып, XI кылымдагы кол жазмасы гана бизге жеткен. Сюжеттик өзөгүндө токойдун падышасы арстан менен буйвол, букалардын достогун бузган чөөлөр тууралуу баяндалып, жан-жаныбарлардын окуялары адамдардын жашоосунан алынып жүрүп олтурган, акырында адамдарга керектүү моралдык жыйынтык чыгарылат. Кээ бир жөө жомоктор, жаныбарлар тууралуу окуялар, китептин жалпы концепциясына кирип кетип, баштапкы мазмунун жоготуп, мазмундук жактан кайра жаралууга мажбур болгон.

Жаныбарлар тууралуу жомокторго чыгыштын диний ишенимдери катуу таасир бергенин буддалык диндин агартуучусу Будданын окуяларын жазып калтырган джатакта көрүнүп турат. Ошондой көрүнүштү «Миң бир түн» деп аталган падышага жомок айтып берген Шахрезада кыз тууралуу баянда дагы көрө алабыз. Анда бири-бирине чырмалышкан жомоктук окуялар орун алып, ислам маданиятынын таасиринен улам, ислам дининдеги кудайдын улуулугу даңазаланат. Шумкар менен кекилик жөнүндө окуяда шумкар кол салып келе жатканда кекилик уясына кире качып кутулуп кетет. Бирок, шумкар: «сага талаадан жем таап ошону жесин деп келе жаткам» деп алдап, уядан чыгарып, алып учат. Кадимки жомоктордо ушуну менен аяктамак. Бирок кекилик акаарат айтып, Аллахтан суранат: «Мени алдап туруп, колго түшүргөн шумкарга менин этим уудай эле болуп калсын», деп. Жыйынтыгында кекиликти жеп алган шумкар өлүп тынат. Айрыкча жаныбарлар тууралуу жомоктор чыгыш маданиятынын диний мейкиндигине баш багып, джатак, «Панчатантра», «Миң бир түн» сыяктуу китептерине киргенде жомоктук мазмундан диний, моралдык-нравалык мазмун басымдуулук кылып, таасир бергенин баамдасак болот.

«Панчатантра» 570-жылы пехлеви тилине которулуп, Иран падышасы Хосров I тарабынан бастырып чыгарылган. 8-кылымда фарсы тилдүү Ибн аль-Мухаффа араб тилине которуп, ал «Калила жана Димна» деген ат менен бүтүндөй мусулман өлкөлөрүнө тарап, орун очок ала баштаган.

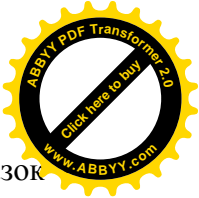
Ал эми кыргыз маданиятына болгон таасир жөнүндө окумуштуу М. Борбугулов «Элдик тамсилдер» деп аталган чакан макаласында А. Айдарбеков менен С. Орозбаковдун «Жолбун ит» жана «Мышык чычкан» деп аталган жомок-тамсилдерин анализдеп жатып, чыгыш адабиятынын панчатантра сыяктуу көркөм дөөлөттөрүнүн таасири тууралуу кенен кеп кылган. Тактап айтканда, М. Борбугулов: «Айдарбеков Алтай менен Сагынбай Орозбаковдон жазылган мышык менен чычкан жөнүндөгү тамсил-жомок да мурдатан элге кеңири белгилүү жана тааныш чыгарма, анын түпкү теги ошол индиялык «Панчатантрадан» келгендигинде шек жок» [5.,81-б.],– деп жыйынтык чыгарат.

Тамсил жанрында изилдөөлөрдү жүргүзүп келген К. Исаков аттуу окумуштуу «Тамсил кудурети» деп аталган эмгегинде мындай белгилейт: «Мына ушул китеп өз кезегинде (Панчатантранын котормосу «Калила жана Димна» жөнүндө айтып жатат. Автордон) диний адабияттар менен кыргыздар арасында тараган, аны медреселердин талабалары, диний аалымдар окушуп, эл арасында оозеки айтып таратышкан. Демек кыргыздар арасында тамсилдер Батыш адабиятынан эмес, эң алгач Чыгыш адабиятынан

келген деп эсептөөгө болот [5,22-б], – деп көз карашын билдирген. Бирок конкреттүү мисалдар менен көз карашын бекемдеп өткөн эмес. Болгону китеп менен кыргыздар тааныш болгон жана тамсилдин жанрдык калыптанышына кыйыр түрдө таасир этиши мүмкүн деген божомолум айткан. Ал эми Е.А. Костюхиндин көз карашында: «Сюжеты восходящие к «Панчатантре», охотнее шли в восточный фольклор, тогда как фольклор европейский в большинстве случаев оставался к ним безучастен. Освобождаясь от философских заключений и моралистических выкладок, фольклорные сказки снова имели дело прежде всего с трикстерскими проделками. Так произошло, например, с сюжетом «Верблюда уговаривают предложить себя в жертву», получившим широкую известность в Средней Азии и на Кавказе. Сказка «натурализовалась»: вместо леопарда и шакала появились более близкие родной среде животные: волк, медведь, лиса, кабан, а верблюда обманывают по-простому, то обещая оживить его весной, то предлагая ему хороший выкуп, если он даст согласие растерзать себя. Подобная замена произошла и в русских переводах «Стефанита и Ихнилата», где появились волк и лисица, но в русский фольклор этот сюжет не вошел [3,185-б],– деп, Орто Азия жана Кавказ жомокторуна киргенин белгилеп өтөт. Чындыгында кыргыз элинде «Түлкү, карышкыр, төө жана арыстан» деп айтылган тамсил-жомок «Түлкүнүн алдаганы» деген аталыштагы жомоктун иштелип чыккан үлгүсү го деген ойдомун. Анткени сюжеттик жактан абдан окшош болуп кетет жана «Түлкү, карышкыр, төө жана арыстан» деп айтылган тамсил-жомокко «Калила жана Димна» китебиндеги маани таасир берген деп жыйынтык чыгарсак болот. Тактап айтканда, «Түлкүнүн алдаганы» деген жомокто түлкү, карышкыр, жолборс дос болушат. Бир чака май таап алышып, улуу агамдын, ортончу агамдын, кенже агамдын аялдарынын боюнда бар болчу атын коюп келейин деп кетип, баягы чакадагы майды түгөтөт. Бул жерде улуу агасыныкына, ортончу агасыныкына, кенже агасыныкына кеткен сюжеттик кайталануулар жомокко тийиштүү көрүнүштөр. Андан кийин төөчүгө барып, бир төөнү жүз сом акчага сатып алып, карышкыр, жолборс жана карсак да кошулуп, төртөө союп жей баштайт. Бир маалда түлкү карсак оозуна эт салып ийди деп кууланып, карсак карышкыр менен жолборс кууп жөнөйт. Жолборс менен карышкыр кайра келсе, төө кайда кеткенин билбейм деп түлкү дагы кууланат. Түлкү төөнүн этин жеп жүргөнүн көрүп калып, карышкыр эмне кылып жатканын сураса : «Өзүмдүн чучугумду сууруп жеп жатам» деп жооп кайтарат. Ачка болгон карышкыр меникин да өлтүрбөй сууруп чыгарып берчи деп кайрылып, түлкү амалдуулук менен аны да өлтүрөт. Бул жердеги төөнүн жана карышкырдын этин жеген сюжеттик кайталоолорду эске алышыбыз зарыл. Бир күнү жолборс түлкүнүн кууланып жүргөнүн билип калып өлтүрмөк болгондо, эми өлтүрсөң өлтүр, бирок таза кетейин «Маңгыт» деп айтып койчу деп суранат. Бул сөздү айтары менен жолборстун оозунан чыгып кетип, жер менен жексен болуп, сен көр, мен көр жоголот. Жомоктун сюжеттик жыйынтыгында бөдөнөнү алдайм деп, бирок бөдөнө түлкүнү адамдарга салып берет. Арам ойлонуп, достукту жеке кызыкчылыгына пайдаланган митаам түлкү акырында кууланып олтуруп, азабын чегет [1.,146-б].

Бул окуяда жомокто тийиштүү көрүнүштөр байкалып турат. Орус фольклорундагы жомок боюнча айтылган көз караш менен толуктай турган болсок, анда: «Героев сказок, как и других фольклорных жанров, отличает широкое обобщение: это не характеры, а типы, носители какого-то главного качества, определяющего образ. Они внутренне статичны, что может подчеркиваться повторяющимся прозвищем, портретом, изображением жилища и проч. Однако внутренняя неизменяемость образов сочетается с глубоко им присущим внешним динамизмом [2.,135-б], – деп айтылган. Тактап айтканда, түлкүнүн куулугуна жана жолборс менен карышкырдын аңкоолугуна басым жасалып, түлкүнүн куулугун көрсөтүш үчүн кумалак майды кайра-кайра кайталатып жедирип жана төөнүн этин жана карышкырдын чучугуна тойгузуп сүрөттөп жатат. Бирок анын ички образдык милдети жолборстун тишинен кутулуп чыккандан кийин деле бөдөнөгө кууланып жатып, адамдардын колуна түшүп жатат. Бул жерде түлкүнүн куулугуна жомоктун башынан аягына чейин басым жасалган. Орус фольклорундагы жомок боюнча

айтылган дагы бир көз карашка токтолсок: «Основной художественный признак сказок их сюжет. Сюжет возникал и развивался благодаря конфликту, а конфликт порождался жизнью, той реальностью, которая не вполне соответствовала народному идеалу. В основе сказки всегда лежит антитеза между мечтой и действительностью. Сказочный сюжет предлагает полное, хотя и утопическое ее разрешение. В мире сказки торжествует мечта [2], – деп айтылып жатат. Ал эми түлкү кууланып жүрүп, акырында бөдөнөнү жейм деп жатып, өзү орго түштү. Реалдуу турмушта куу түлкүлөр колго түшүп, азап чеге бербейт. Байыркы адамдар кууланып жүрүп өзүн азапка кептелесин деген идеалындагы ойлорду жыйынтыктап берип олтурат.

Ал эми кыргыз элинде «Түлкү, карышкыр, төө жана арыстан» деп айтылган тамсил-жомок кездешет. Бул тамсил-жомоктун өзөгү «Түлкүнүн алдаганы деген жомокко окшоп кетет. Сыягы, чыгыштын китептериндеги идеялар таасир берип, сюжеттик маңызы, идеясы өзгөртүлүп берилген сыяктуу. Эми конкреттүү анализге ала турган болсок, анда түлкү, жолборс, карышкыр үчөө төөчүгө барып, карызга бир төө сурап алып союп жеп жаткан мезгилин эле алып, чыгыштын джатак, «Панчатантра», «Калила жана Димна» аттуу айбанаттар тууралуу жомоктор, жомок-тамсилдер таасир бергенин көрсөк болот. Мисалы: байыркы будданын мурда жашаган өмүрүн эске салган джатак формасындагы баяндарында өз өмүрүн садага чаап, ачка болгон дервиштин курсагын тойгузган коен жана аскадан учуп өлүп, ачка калган адамдардын курсагын тойгузган пил сыяктуу окуяларга окшоштуруп иштеп чыкканын көрсөк болот. Тактап айтканда, түлкү, арстан, карышкыр талаада оттон жүргөн төөгө досчулук мамилесин сунуштап, кол сунуп келишет. Карышкыр кой таппай, арыстан жылкы эмес, коен таппай, түлкү чычкан да таппай кыйналган кыйын мезгилде төө бадал, тикенектерди аймап, булактан суу ичип, эки өркөчү майга толот. Ошону көрө албай карышкыр, арстан, түлкү төөнүн этине кызыга башташат. Бирок карышкыр менен түлкү амал таппай турганда түлкү мен өзүм жайгарам деп, төөнүн маселесин өз мойнуна алат. Кыш түшкөндө суук ор болот, сен аны көтөрө албайсын деп төөнү алдап, үчөөбүз сени 12 койго баалап союп алалык, жазында кайра тургузуп беребиз деп алдайт. Төө макул болот. Союп жеп жатканда арстанды ичеги-карындарын жуудуруп, сууга жиберип коюшат. Түлкү мээсин, карышкыр көзүн жеп коет. Арстан келип этти толуктай баштаганда эле көз менен мээ жок болуп чыгат. Мээ кана деп сураса: «Ушу төөдө мээ болчу беле, жок болгон үчүн өзүн курмандыкка чалып жатат да» деп жооп берет. Ал эми карышкыр көздүү жеп койгондугу боюнча жооп бере албай калганда аны кууп жөнөйт. Карышкыр менен арстан куушуп келгичекти түлкү төөнүн этин катып коет. Экөө келип сураса: «Силер эт жебей жатып эле кырды бычак болуп уруша баштадыңар, ошентип жаткан үчөөнөр мага 12 койду бермек белеңер» деп туруп кетти деп коет [1, 146-б]. Жомок ушуну менен бүтөт.

Жомоктук үлгүдөн тамсилдик үлгүгө өтө баштаганын баамдасак болот. Жомокко тийиштүү сюжеттик кайталоолор, элдин кыял-фантазиясына тийиштүү адалеттүүлүктүн орношу менен аяктаган жок. Карышкыр менен арыстанды түлкүнүн куулугу аркылуу төө өзүнүн өмүрүн курмандыкка чалып жатат. Болгону түлкүнүн куулугу аркылуу ишке ашырууну туура көргөн. Жыйынтыгында чыгыштын айбанаттар тууралуу икаяларында коен менен пил өз өмүрүн садага чаап жаткан окуяны түлкү, карышкыр, жолборс төөчүдөн карызга алып союп жеп жаткан жомокту түлкүнүн куулугу аркылуу өмүрүн курмандыкка чалган төө менен алмаштырып, иштеп чыккан.

Кыргыз элинин тамсил жанрынын элдик версияларынын калыптанышына цивилизациялардын маданий алака катышы таасир берип, жан-жаныбарлар менен адамдык мамилени салыштырып, дидактикалык акыл-насаат чыгарганга аракет көрүп келишкен. Анимистик, тотемдик ишенимдер алгачкы аң-сезимдин проекциясынан жан-жаныбарлар тууралуу жөө жомоктордун пайда болушуна негиз болуп келсе, ал эми цивилизациялык маданий байланыштар жана турмуштук тажрыйба дүйнөгө реалистик нукта ой жүгүртүүгө чакырган. Тактап айтканда, жаныбарлар тууралуу жомоктор романтикалуу кыял-фантазияга жол берип, коомдук социалдык теңсиздикти ашкере

кылууда өзүнүн кызматын так аткара албай калган. Ошондуктан, жаныбарлар тууралуу окуяларды мисал келтиргенде рационалдуу мамиле жасап, нравалык жыйынтык чыгарганга өтө баштаган.

Бул жагынан элдик жөө жомоктор менен тамсилдердин окшоштугун жана айырмасын фольклорист Токтош Танаев мындайча белгилейт:

1. Жөө жомоктун бул түрү менен тамсилде башкы катышкан каармандары – айбанаттар, өсүмдүктөр дүйнөсү. Жөө жомоктордо композициялык курулуш татаал келип, окуя узакка созулса, тамсилде сентенция үстөмдүк кылып, тиешелүү образдар менен үчүнчү тарап катышып, жыйынтык чыгарат.

2. Жөө жомоктордо болгон окуя катышкан каармандар аркылуу жыйынтыкталып, башка бирөө тарабынан чечмеленбейт, коругунду чыгарылбайт, окуянын жүрүшү боюнча аныкталат, жеңилет, жеңет, максатына жетет, же жетбейт. Ал эми тамсилде аталган темадагы каармандын кимдигине карата, эмнелигине жараша алардын кемчиликтери көрсөтүлүп, акыл-насаат айтылып жыйынтык чыгарылат.

3. Жөө жомоктордо, магиялык, анимистик көз караштар үстөмдүк кылып, эволюциялык өнүгүүнүн алгачкы катмары орун алса, тамсилдерде ошол айбанаттар, өсүмдүктөр дүйнөсү аркылуу салыштырылып, реалистик турмушта кездешкен терс көрүнүштөрдүн, образдардын бети ачылат, алардын коомдогу орду ашкереленет, ар тараптан сыңдалат, жыйынтыкка келет [6. 62-б].

Жыйынтыктап айтканда, кыргыз элдик тамсилдерин пайда болушуна жаныбарлар тууралуу жөө жомоктор, адилеттүүлүк үчүн күрөшкөн акылман чечендердин айбандар тууралуу нравалык салыштыруулары жана Чыгыш адабиятынын таасири болгонунан улам, элдик тамсилдердин жаныбарлар тууралуу жомокторунан айырмаланып турган үлгүлөрү пайда боло баштаган.

Адабияттар тизмеси

1. Жомоктор жаныбарлар тууралуу [Текст]. –Б.: 2017. – 146 б.
2. Русский фольклор [Текст]. – М.: 1998. – 135 с.
3. Костюхин Е.А. Типы и формы животного эпоса [Текст] / Е.А.Костюхин. –М.: 1987.- 185 с.
4. Исаков К. Тамсил кудурети [Текст] / К.Исаков. – Б.: 2009. – 22 б.
5. М. Борбугулов Кенч капкасын ачып [Текст]./ М.Борбугулов. – Ф.: Кыргызстан басмасы, 1975. 179 б.
6. Танаев Т. Эпикалык жанрлар [Текст] / Т.Танаев. – Ош: 1999. – 62 б.